

MAHATMA PHULE KRISHI VIDYAPEETH, RAHURI

Medicinal and Aromatic Plants Project, Rahuri

औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्प, राहुरी

1. Name & complete address of Research Scheme/Centre :

Medicinal and Aromatic Plants Project, Mahatma Phule Krishi Vidyapeeth, Central Campus, Rahuri

संशोधन योजना / केंद्र नाव व पूर्ण पत्ता : औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्प, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, विद्यापीठ मध्यवर्ती परिसर, राहुरी

2. Year of establishment : Year – 1990

स्थापना वर्ष : सन - १९९०

3. Major objectives/Mandate for establishment of Research Scheme/Centre:

- To buildup awareness regarding the importance of medicinal and aromatic plants and their economic and ecological values.
- To sensitize local people for effective and economical cultivation of important medicinal and aromatic plants species.
- To arrange training programme for staff of various Government and NGOs like forest personals, schools, colleges students, growers and farmers.
- To assist the growers/cultivators in in-situ conservation of medicinal plants by encouraging them to take cluster cultivation of medicinal plants.
- To arrange visits to different places of success stories in medicinal and aromatic field.

संशोधन योजना /केंद्र स्थापनेबाबतचा प्रमुख उद्देश :

- औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींचे महत्व आणि त्यांच्या आर्थिक आणि पर्यावरणीय मूल्यांबद्दल जागरूकता निर्माण करणे.
- महत्वाच्या औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींच्या प्रजातींच्या प्रभावी आणि किफायतशीर लागवडीसाठी स्थानिक लोकांना प्रवृत्त करणे.

- विविध सरकारी आणि स्वयंसेवी संस्थांचे कर्मचारी जसे की वनशाळा, महाविद्यालयातील विद्यार्थी, उत्पादक आणि शेतकरी यांच्यासाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे.
- उत्पादकांना/शेती करणाऱ्यांना औषधी वनस्पतींची क्लस्टर लागवड करण्यास प्रोत्साहित करून औषधी वनस्पतींच्या संवर्धनासाठी मदत करणे.
- औषधी आणि सुगंधी क्षेत्रातील यशोगाथांच्या वेगवेगळ्या ठिकाण भेटींची व्यवस्था करणे.

Mandatory activities :

- Survey and collection of medicinal plants.
- Maintenance of herbal garden
- Multiplication and distribution of commercial quality planting material of medicinal plants
- Multiplication and distribution of commercial quality planting material of aromatic plants
- Imparting knowledge to visitors and farmers at Dhanwantari Garden
- Arrangement of Exhibition, training & demonstrations plot at farmer's field.
- Publication of articles on medicinal and aromatic plants through scientific papers, local newspaper, Agro-won, Baliraja, Sugi Masik etc.

अनिवार्य उद्दिष्टे :

- औषधी वनस्पतींचे सर्वेक्षण आणि संकलन करणे
- औषधी बागेची देखभाल व संवर्धन
- औषधी वनस्पतींच्या व्यावसायिक दर्जाच्या लागवडीसाठी उत्पादन व वितरण करणे
- औषधी व सुगंधी वनस्पतींच्या व्यावसायिक दर्जाच्या लागवड साहित्याचा गुणाकार आणि वितरण
- धन्वंतरी गार्डन येथे अभ्यागतांना आणि शेतकऱ्यांना औषधी व सुगंधी वनस्पतींची माहिती, ज्ञान देणे.
- प्रदर्शन, प्रशिक्षण व प्रात्याक्षिकां मार्फत प्रशिक्षण देणे.
- औषधी व सुगंधी वनस्पती संदर्भात विविध लेख, संशोधन प्रबंध, दैनिक, मासिक अग्रोवन मधून प्रकाशित करणे

4. Historical background : Nil

ऐतिहासिक पाश्चवभूमी : निरंक

5. Details of the sanctioned posts :

Except one sanctioned post of Labour No other posts on establishment at this Project.

मंजूर पदांचा तपशील :

एकच मजूर कामगाराचे पद वगळता या प्रकल्पातील आस्थपनेवर इतर कोणतीही पदे नाहीत.

Significant /innovative activities and programmes implemented by the Research Scheme / Centre :

- **Production of quality seed planting material**

Spices: Turmeric, Ginger, Garlic and Chilli

Aromatic plants: Lemmon grass, Java Citronella, Rosha grass, Geranium, Eucalyptus etc.

- **Germplasm Collection & Evaluation and conservation of Medicinal & Aromatic Plants**

Collection and plantation of endangered medicinal plant species. At present total 465 collections of medicinal trees, shrubs, climbers, annuals\biannuals, spices and condiments on 20.30 ha area.

- **Maintenance of germplasm of different medicinal & Aromatic plants**

465 Medicinal / aromatic Plants are maintained at Medicinal and Aromatic Plant Project

- **Commercial Nursery Development on Medicinal & Aromatic Plants**

Development of large-scale Quality Planting Materials of Medicinal & Aromatic Plants. Presently almost 120 medicinal plantlets are being produced in Nursery.

संशोधन योजना/ केंद्रामार्फत राबविण्यात आलेले वैशिष्ट्यपूर्ण उपक्रम :

- दर्जेदार लागवड बियाणे उत्पादन
- मसाले : हळद, आले, लसूण आणि मिरची
- सुगंधी वनस्पती : लेमन ग्रास, जावा सिट्रोनेला, रोशा गवत, जिरॅनियम, निलगरी इ.

औषधी व सुगंधी वनस्पतींच्या प्रजातीचे संकलन, मूल्यमापन व संवर्धन :

लुप्तप्राय औषधी वनस्पतींच्या प्रजातींचे संकलन व लागवड सद्यस्थितीत २०.३० हेक्टर क्षेत्रावर औषधी वृक्ष, झुडपे, वेली, वार्षिक, बहु वार्षिक, मसाले असे एकूण ४६५ पिकांचे संकलन केलेले आहे.

विविध औषधी व सुगंधी वनस्पतींच्या प्रजातींची देखभाल :

महत्वाच्या औषधी व सुगंधी वनस्पतींचा असे एकूण ४६५ वनस्पतींची देखभाल व संवर्धन.

औषधी व सुगंधी वनस्पतींची व्यावसायिक रोपवाटिका निर्माण आणि विकास :

औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींच्या मोठ्या प्रमाणात दर्जेदार बी/रोपे निर्माण करणे. सध्या नर्सरीमध्ये सुमारे १२० विविध औषधी वनस्पतींचे रोपे तयार केले जातात.

Extension Activities :

- Technology dissemination through front line demonstrations on organic farming on ginger, turmeric, chilli & aromatic plants.
- State/District level Seminars and one day Farmers Training Programmes are being regularly conducted every year.
- Skill development training programme.
- Approximately 30-40 thousand visitors annually visited Medicinal and Aromatic plant Project, including farmers, government officials, and school groups.
- Publication of articles on medicinal and aromatic plants through scientific papers, local newspaper, Agro-won, Baliraja, Radio TV talks Webinars etc.

विस्तारीत उपक्रम :

- शेतकऱ्यांना आले, हळद, मिरची आणि सुगंधी वनस्पतींच्या पिकांचे सेद्रीय शेतीबाबत प्रात्यक्षिकांद्वारे तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
- दरवर्षी राज्य/जिल्हास्तरीय चर्चासत्रे आणि एक दिवसीय शेतकरी प्रशिक्षण कार्यक्रम नियमितपणे आयोजित केले जातात.
- कौशल्य विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम
- दरवर्षी सुमारे ३०-४० हजार अभ्यागतांनी औषधी आणि सुगंधी वनस्पती प्रकल्पाला भेटी देतात ज्यात सरकारी अधिकारी आणि शालेय गटांचा समावेश आहे.
- वैज्ञानिक शोधनिबंध, स्थानिक वृत्तपत्रे, अॅग्रोवन, बळीराजा, रेडिओ टीव्ही टॉक वेबिनार इत्यादींद्वारे औषधी आणि सुगंधी वनस्पतींवरील लेख प्रकाशित करणे.

6. Major improved/hybrid varieties, agriculture technologies developed at Research Scheme/ Centre : Nil

संशोधन योजना/ केंद्रमार्फत विकसित / प्रसारित करण्यात आलेले वैशिष्ट्यपूर्ण सुधारीत / संकरीत वाण, कृषि तंत्रज्ञान : निरंक

7. Major agricultural technological recommendations released by Research Scheme/Centre : Nil

संशोधन योजना / केंद्रमार्फत प्रसारित करण्यात आलेले वैशिष्ट्यपूर्ण कृषि संशोधन शिफारशी : निरंक

8. Future road map of the research :

- Collection, multiplication and conservation of large number of endangered medicinal plants.
- Isolation of Phytochemicals from Medicinal plants and utilization in formulation of crude drug for human well being.
- Extraction of different aromatic oils through distillation unit and explore them in international market to create different startup for economic upliftment of rural people/farmer.

संशोधनाचा भविष्यातील रोड मॅप :

- मोठ्या संख्येने लुप्तप्राय होणाऱ्या औषधी वनस्पतींचे संकलन, संवर्धन व उत्पादन करणे.
- औषधी वनस्पतींपासून फायटोकेमिकल्सचे पृथक्करण आणि मानवी कल्याणासाठी कच्चे औषध तयार करणे
- आसवन यंत्राच्या माध्यमातून विविध सुगंधी तेल काढणे आणि त्यांची आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठ शोधणे जेणेकरून ग्रामीण लोक/शेतकऱ्यांच्या आर्थिक उन्नतीसाठी वेगवेगळे स्टार्टअप तयार होतील

9. Measure required for improvement / strengthening of the Research Scheme / Centre :

- Requirement of farm implements like tractors with all accessories and harvester/Ridgers for harvesting aromatic plant.
- Requirement of different equipment's like dryers, Pulverizer, shakers, homogenizers, polyhouse/greenhouse and other laboratory equipment's for isolation of phytochemicals
- Also technical & non-technical manpower's like SRA, JRA, Assistant Clerk, Peon , Watchman etc. required

- Presently only one Assistant Professor is working at Medicinal and Aromatic Plants Project.

संशोधन योजना/ केंद्राच्या सुधारणेसाठी बळकटीकरणासाठी आवश्यक असलेले उपाय :

- सुगंधी वनस्पती कापणीसाठी सर्व उपकरणांसह ट्रॅक्टर आणि कापणी यंत्र सारख्या फॉर्म औजारांची आवश्यकता.
- फायटोकेमिकल्स वेगळे करण्यासाठी विविध उपकरणे जसे की ड्रायर, पल्वरायझर, शेकर्स होमोजेनायझर्स, पॉलीहाऊस/ग्रीनहाऊस आणि इतर प्रयोगशाळेतील उपकरणांची आवश्यकता.
- वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक, कनिष्ठ संशोधन सहाय्यक, कृषि सहाय्यक, लिपिक, शिपाई, पहारेकरी इत्यादी तांत्रिक आणि अतांत्रिक मनुष्यबळाची आवश्यकता आहे.
- सध्या औषधी व सुगंधी वनस्पती प्रकल्पात केवळ एक सहाय्यक प्राध्यापक कार्यरत आहे.

10. Photographs (Jpeg) of historical and innovative activities of the Research Scheme Centre :

संशोधन योजना / केंद्राचे ऐतिहासिक नाविन्यपूर्ण ठळक घडामोडीचे क्षणचित्रे / फोटो :

